

A magyar békejegyzékek érvrendszere
Rubicon Vol. 24 No. 6. (2014) 46-52.

Kulcsszavak:

Békecélok 1918-1919-ben

Előzetes és válaszjegyzékek

Történeti, földrajzi érvek

Népszavazások követelése a határok megállapításában

Kisebbségi önkormányzati követelések

Az első világháborút lezáró békeszerződések rendelkezéseinek befolyásolására a vesztes államok számára csak a béketervezetekkel kapcsolatos előzetes és válaszjegyzékek benyújtását és a delegációvezető egyszeri szóbeli nyilatkozatát tették lehetővé. Apponyi Albert, az 1919. december 5-én, utolsóként meghívott magyar békedelegáció vezetője, a Négyek Tanácsa előtt 1920. január 16-án az alábbi érveket hozta fel a magyar békeszerződés tervezete ellen: a büntetés aránytalansága, a nemzeti önrendelkezési elv megsértése, a magyarságnak a szomszédos népekkel szembeni műveltségi fölénye, a határ-megállapítás során a népszavazás elvének figyelmen kívül hagyása, a kisebbségi sorsra ítélt magyarok jogsérelme, sok új nemzetiségi állam létrehozása. A magyar békejegyzékek ezeket az elveket igyekeztek alátámasztani és érvényre juttatni.

Békecélok, békepolitika 1918–1919-ben

Kelet, Délkelet- és Kelet-Közép-Európa – a győztes antant háborús célpolitikája, valamint a soknemzetiségű birodalmak vereségét részben felgyorsító, részben pedig kihasználó nemzeti függetlenségi mozgalmak hatására – 1918 októberében–novemberében radikálisan átalakult. Mindez a Habsburg-monarchia részét alkotó Magyar Királyság nemzetközi jogi helyzetében súlyos következményekkel járt, amivel szemben az egész magyar politikai elit eszköztelennek bizonyult. Ráadásul képtelen volt teljes nemzeti koalícióba tömörülve egységes álláspontot kialakítani. A világháborús vereséget október 17-i parlamenti beszédében elismerő Tisza István az ellenzékhez hasonlóan a győztesekkel folytatandó tárgyalásokban jelölte meg a lehetséges kiutat. A teljes katonai-diplomáciai összeomlást látva Tisza október 23-án módosította addig makacsul tartott választójogi álláspontját. A „nemzeti koncentráció” érdekében, a parlamenti pártelnökök megbeszélésén – „a lázbeteg nemzet” súlyos állapotából való kibontakozás érdekében – elfogadta az általános választójog bevezetésének követelményét. A Wekerle-kormány október 31-i hatállyal felmondta az 1526 óta fennállt osztrák–magyar államközösséget, így próbálván az utolsó utáni pillanatban dokumentálni a magyar különállást. Ez azonban már teljességgel céltalan és hatástalan lépésnek bizonyult abban a helyzetben, amikor a történeti magyar állam nagyobbik részét az antant előzetesen odaígérte a régi és az új szomszéd államoknak. A páduai és – az antant által szinte azonnal érvénytelennek tekintett – belgrádi fegyverszüneti megállapodások pedig megteremtették a dunai régió államjogi átrendeződésének katonai és diplomáciai feltételeit.

Az 1918. október 31-én hatalomra került Károlyi-kormány abból a feltevésből indult ki, hogy mindaddig, amíg el nem dől, elismerik-e, s ha igen, meghívják-e Magyarországot a békekonferenciára, tartózkodni kell minden egyoldalú, az antant által nem engedélyezett katonai fellépéstől. Azt azonban egyértelművé tette, hogy a történeti magyar állam határainak

módosításában egyedül a békekonferenciát ismeri el kompetens fórumnak. Az 1918. december 4-i minisztertanácsi ülés a Felvidék katonai kiürítését követelő Vix-jegyzékre válaszolva tiltakozott az ellen a feltételezés ellen, hogy „a »Magyarország« név alatt ismert ezeréves államnak semmiképp nem kétséges határai mintegy automatikus módon máris megváltoztak”, s ezzel a területi döntések megelőlegezték volna a majdani békekonferencia határozatát. A magyar kormány álláspontja szerint ugyanis egyedül a békekonferencia „illetékes a határkérdések végleges megoldására”.

Ezt az önként vállalt, az ország nemzetközi jogi elismerésében reménykedő „pacifizmust” utólag sokan próbálták minden tragédia okának kikiáltani. A külső támadások és a belső meghasonlás tragikus hónapjaiban azonban a korabeli felelős magyar politikai elit egésze a békekonferencia összehívásáig ugyanígy gondolkodott.

Az 1918 decemberében elkezdődött magyar béke-előkészületek három tartósnak bizonyult eleme már a Károlyi-kormány nemzetiségi minisztériumában és szerveződő külügyminisztériumában megfogalmazódott. Az integritás érdekében a rutének, a németek és a szlovákok számára 1918–1919-ben külön-külön néptörvényekben rögzítették a területi, illetve kulturális *autonómiához* való jogukat. Erdély esetében szintén Jászi vetette fel elsőként az érintett román, szász és magyar régiók „*helvetizálását*”. Az etnikailag méltányos területi elhatárolás biztosítására pedig a *plebiszcitum* elvének alkalmazását. Mindhárom alapelv megjelent az 1919 őszi Teleki Pál és Bethlen István által újramezdett béke-előkészítő munkálatokban és a magyar békejegyzékekben.

A magyar béke delegáció előzetes jegyzékei

Az Apponyi-vezette küldöttség a békecélokat kifejtő *bemutatózó jegyzék* mellett összesen **nyolc előzetes jegyzéket** adott át Párizsban a békeszerződés tervezetének átvétele előtt, s a békejegyzékeket közlő hivatalos magyar külügyminisztériumi kiadvány szerint további tizenkettőt még január folyamán. Az előzetes jegyzékek Budapesten készültek, s Párizsban legfeljebb már csak kisebb pontosításokat eszközöltek rajtuk. (A XVII., XVIII. és XX. sz. jegyzékeket nem publikálták.) Jegyzék készült egyebek közt a mezőgazdaság és az ipar helyzetéről, a hadifoglyokról, az erdélyi, délvidéki és nyugat-magyarországi helyzetről, valamint a rutén, szlovák, sokác, bunyevác kérdésről, továbbá a megszállt területeken elkövetett atrocitásokról. Az előzetes jegyzékeket száznál több melléklet egészítette ki. A bemutatkozó jegyzék mellékletei közt például Magyarország háborús felelősségének cáfolata, történeti-demográfiai, diplomáciatörténeti, energetikai adatok és érvek, a népoktatás, kivándorlás és az asszimiláció kérdését tárgyaló statisztikai elemzések találhatók. A delegáció emellett közel száz adminisztratív jegyzékben reagált a békeszerződések átvétele után nyitva maradt kérdésekre – például a román hadsereg folytatódó kelet-magyarországi megszállásával és a hadifoglyok hazaszállításával kapcsolatosan.

Miben reménykedhetett a magyar küldöttség? Az 1919. júniusi Clemenceau-jegyzékben nyilvánosan először rögzített új magyar államhatárokat a román és csehszlovák intervenció katonailag megerősítette. A helyenként kibontakozó magyar ellenállást pedig rendkívüli állapot bevezetésével, a helyi magyar vezetők letartóztatásával, a hűségeskünek a közalkalmazottak számára való kötelezővé tételével és a vasutassztrájkokban résztvevők elbocsátásával igyekeztek megakadályozni. Ahol pedig ez sem volt elég, mint például 1919. február 12-én Pozsonyban, ott a német magyar tüntetést – kilenc halálos áldozatot követelő – sortűzzel oszlatták fel. Mindez gyakorlatilag lehetetlenné tette az új államok berendezkedésével szembeni szervezett és tömeges ellenállást. A térség tartós stabilitásának követelményére hivatkozva azonban a magyar delegátusok azt remélték, képesek lesznek meggyőzni a nagyhatalmakat arról, hogy a szomszéd országok túlzó – valóságos nemzetiségi viszonyokat sokszor semmibe vevő vagy félremagyarázó – területi követelései ellentmondanak a tartós

stabilitás és – a békeszerződések legitimációs elveként hangoztatott – nemzeti önrendelkezés követelményének.

Kivált Apponyi bízott abban, hogy a statisztikai adatok bizonyító ereje segíthet a változtatások elérésében. Közvetlenül hozzá tartoztak a népszavazással kapcsolatos kérdések, valamint a népszövetségi és a kisebbségi ügyek. A Magyarországgal szembeni nemzetközi jogszérelmekkel szintén ő foglalkozott. Teleki Pál, Bethlen István és Csáky Imre felügyelte a területi és a nemzetiségi vonatkozású kérdéseket. A négy politikus együttműködése a béke-előkészületektől kezdve meghatározó jelentőségű volt. A katonai és hadifogoly-, illetve a jóvátételi ügyekkel, a pénzügyi és a gazdasági kérdésekkel szintén élvonalbeli, de alacsonyabb beosztású diplomaták, szakpolitikusok, szakértők (Láng Boldizsár, Ottrubay Károly, Kirchner Sándor, Kállay Tibor, Popovics Sándor, Walko Lajos és Hegedüs Lóránt, báró Lers Vilmos és Scitovszky Tibor) foglalkoztak.

Történeti, földrajzi érvek

A küldöttség összetétele, felhatalmazása és a benyújtott jegyzékek híven tükrözték a békeszerződés rendkívüli politikai jelentőségét. Ugyanakkor a delegátusok – a már aláírt osztrák, német és bolgár szerződéseket és Magyarország tényleges lehetőségeit ismerve – nem táplálhattak túlzott reményeket afelől, hogy az 1919 folyamán katonailag kieroszakolt helyzet megváltoztatása bármely győztes nagyhatalomnak az érdekében állna. Ha valamiben bízhattak, az végső soron csakis az új közép-európai rend törekénységétől tartó győztes hatalmak belátása lehetett volna, ami pedig – lássuk be – a politikában nehezen értelmezhető kategória.

Ezzel együtt a bemutatkozó jegyzéket felvezető kísérőlevelében Apponyi – a többi vesztesel szemben tanúsított elbánáshoz képest – mégis több belátást kért a Legfelső Tanácstól. Ennek indokaként azt hozta fel, hogy Magyarországot nem egyszerűen súlyos veszteségek fenyegetik, hanem a szomszédos nemzetek „teljes pusztulást jelentő, szétdaraboló szándéka”.

Az 1920. január 14-én benyújtott bemutatkozó jegyzék részletes történeti érveléssel igyekezett feltárni az Ausztria és Magyarország közti különbségeket. Hangsúlyozta a 16-17. századi oszmán hódítással szembeni összeurópai védelmi háborúban hozott magyar áldozatokat, jelezte a 17-19. századi magyar függetlenségi küzdelmek törekvések súlyát. Magyarországnak a világháborúban betöltött szerepével összefüggésben pedig rámutatott az 1867. évi kiegyezés által „papiroson helyreállított” magyar önálló államélet tényleges tartalmára, a közös külpolitikában és a hadügyekben fennmaradt osztrák túlsúlyra.

Teleki Pál természet- és társadalom-földrajzi érvelése a jegyzék történeti argumentációját a Kárpát-medence természetes egységéről, a felosztás súlyos gazdasági, kereskedelmi, vízügyi stb. következményeiről, valamint a nemzetiségi elv szerinti felosztás lehetetlenségéről készült bizonyító anyaggal egészítette ki.

Az előzetes jegyzékek és mellékleteik – tanulmányok, statisztikai adatok, térképek – alapvetően tehát történeti, földrajzi, etnográfiai, illetve alkotmányjogi és nemzetiségpolitikai érvekkel próbálták elérni, hogy a magyar szerződés esetében a konferencia vizsgálja felül a békefeltételek területi, gazdasági és politikai rendelkezéseit, és azt kérte, hogy a szomszédok által követelt területek hovatartozásának eldöntésére rendeljen el népszavazásokat. Hangsúlyozták a békekonferencia területi döntéseiben fő érvek számító önrendelkezési elv ellentmondásait. „A most kötendő világbéke két gondolon épült fel: az önrendelkezés jogának és a nemzetiségi összetartozás érvényre juttatásának gondolatán. Kétségtelen, hogy az egyik a másik nélkül alkalmazva csak a legégbekiáltóbb igazságtalanságokra vezethet” – fogalmazott a bemutatkozó jegyzék. A két alapelv szétválaszthatatlanságára hivatkozva Apponyi kiemelte, hogy a nemzetiségi elv nem olyan tényező, amelyre tartós állami alakulatokat lehet építeni.

Az önrendelkezési jog gyakorlását kizáró nemzetiségi felosztás ellen a magyar béke delegáció főként történeti és etnikai érveket próbált felsorakoztatni. „A magyarság, amely teljesen idegen népek között Európa szívében egységesen, egy állam keretén belül élt bejövetele óta – olvashatjuk a bemutatkozó jegyzékben –, most azért, mert Európát saját testével fedezte, és azért, mert vendégszeretően kaput nyitott minden bevándorlónak, a töröktől üldözött szerbeknek, a fanariótáktól elnyomott románoknak, elveszítse most saját véreinek 37,5 százalékát, 3 733 000 magyar lelket? A magyar nép ebbe sohasem fog belenyugodhatni, sohasem fog belenyugodhatni azért sem, mert meg van győződve, hogy a vele vegyesen élő népek, ha megkérdezik őket, együtt akarnak-e vele maradni egy gazdasági, egy államegységben, csak autonómiákat kívánnak.”

A népszavazások követelése

A januári előzetes jegyzékek, majd a februári válaszijegyzékek több helyen is megfogalmazták a Kárpát-medence vitatott területein élő magyar és nem magyar népesség jogát a népszavazásra. A népszavazás elvének alkalmazása már önmagában kérdésessé teszi a magyar béke delegáció érvrendszerének azt az egyoldalú interpretációját, amely azt mint a régi integritás mellett végletesen elkötelezett, anakronisztikus és minden taktikai elemet nélkülöző rövidlátó argumentációt értékelte. Kivált, ha azt is figyelembe vesszük, hogy a magyar békejegyzekek igen nagy súlyt fektettek a kisebbségi jogok kidolgozására.

Az Apponyi vezette küldöttség rendkívül nehéz helyzetben volt, hiszen a siker legkisebb esélye nélkül kellett képviselnie a magyar állam egységéhez való ragaszkodást. Mindeközben tisztában volt azzal, hogy érvelésével az 1918 novembere óta ténylegesen kialakult közép-európai nemzeti kisállamok rendszerén belül kellett volna Magyarország számára minél kedvezőbb pozíciókat biztosítania. Az integritás elvének taktikai fenntartása mellett az időközben a szomszéd államokhoz került szlovákok, ruszinok, románok, szerbek, horvátok, szászok számára a bemutatkozó jegyzék az autonómiák rendszerének bevezetését ígerte.

A magyarországi nemzetiségek 1918. végi kiválása a történeti államkeretekből kétségkívül radikálisan új helyzetet teremtett, amit a magyar jegyzékek is tükröztek. A bemutatkozó jegyzék összegzése – az integritás-argumentációnak részben ellentmondva – jelezte, hogy a magyar békepolitika tudomásul vette az egységes vezetésű történelmi Magyarország elmúlását. „Amikor ezt az egységet [ti. a történeti magyar állam integritását – Sz. L.] hangsúlyozza, a magyar Békeküldöttség nem óhajtja és nem kéri a háború előtti *status quo* fenntartását! Távolról sem. Az osztrákok négyszáz éves uralma és leigázó kísérletei után Magyarország végre visszanyerte függetlenségét és cselekvési szabadságát.”

A jegyzék ezzel együtt kiemelte, hogy a magyar nemzeti fejlődésnek a független államiság keretei közt megvalósuló új szakaszában a „legmesszebb menő jogok” biztosításával megteremthető a soknemzetiségű Magyar Királyságon belüli együttélés új kerete. A jegyzék tehát – a wilsoni elvek alapján, egyben Károlyi és Jászi programját is magáévá téve – egy 1920 elején már végképp illuzórikus javaslatot fogalmazott meg, s ennek az új keretnek a kialakításához kért támogatást: „Kérjük tehát a Legfelső Tanácsot, adjon mindenekelőtt a magyar népnek és a magyar földön élő nemzetiségeknek alkalmat arra, hogy megbeszélés és kölcsönös megegyezés útján maguk szabják meg jövőendő életüknek viszonyuknak kereteit.”

Az előzetes magyar jegyzékek benyújtása – a reális feltételezéseknek megfelelően – nem hozott elmozdulást. Sőt minden másfajta értékelés, értelmezés ellenére az Apponyi-beszéd és az abban – a bemutatkozó jegyzéknél is hangsúlyosabban – megjelenő plebiszcitum-elv sem váltott ki pozitív fordulatot. Végeredményben ugyanis a győztesek elutasították az önrendelkezési elv érvényesítésére és a népszavazások elrendelésére vonatkozó magyar javaslatokat. Csekély módosításokat leszámítva, saját korábbi álláspontjukhoz ragaszkodtak. Már csak azért is, mert

a népszavazások magyar szempontból kedvező kimenetele teljesen felborította volna az 1920 elejére az ő támogatásukkal kialakított új államjogi rendet.

Utólag mégis indokolt és jogos törekvésként értékelhetjük Apponyi döntését, hogy a magyar béke delegáció fő kívánságaként terjesztette a győztes nagyhatalmak vezető delegátusai elé: a méltányos béke megteremtésének egyetlen lehetséges eszközeként a népszavazások kiírását a szomszéd országoknak ígért részekre vonatkozóan. A plebiszcitum megkerülhetetlenségét bizonyító érvek közt egyebek közt azt is felhozta, hogy sem a magyar kormány, sem az országgyűlés nem fogadhatja el a békefeltételeket a kisebbségi helyzetbe kerülő magyarok nevében – az ő megkérdezésük nélkül.

A választjegyzékek

Azt követően, hogy Apponyi és a küldöttek többsége a békefeltételek átvétele és az ismételt szóbeli meghallgatás elutasítása után, 1920. január 18-án hazatért Magyarországra, Neuillyben csupán a kapcsolattartásra kijelölt tizenkét fős magyar csoport maradt, amely a napi ügymeneten túl a választjegyzékekkel kapcsolatos franciaországi munkákat intézte. Apponyi és kísérete február 11-én érkezett vissza Párizsba, s másnap megkezdődött a 18 magyar választjegyzék és a hozzájuk tartozó mellékletek benyújtása. A delegáció tagjai emellett úgynevezett adminisztratív jegyzékekben reagáltak a nap mint nap felmerülő újabb megoldandó kérdésekre.

Bár időközben történtek reménykeltő fejlemények is – a békekonferencia például vizsgálóbizottságot küldött ki a nyugat-magyarországi területekre –, valódi (kedvező) fordulatra nem került sor. Apponyi nem kapott újabb alkalmat a megszólalásra, és elmaradt a bizottságok kiküldése a románok, csehszlovákok által megszállva tartott területekre. Nagyobb sikert a magyar küldöttség március folyamán a franciaországi és oroszországi magyar hadifoglyok hazaengedésének kérdésében, illetve a szövetséges és társulat hatalmaknak a magyar jegyzékekre kidolgozott részletes válaszában felbukkanó gazdasági engedményekben tudott felmutatni.

A magyar választjegyzékekben az integritáshoz való korábbi merev ragaszkodás helyett több ízben is felmerült a részleges határkorrekciók, illetve a népszavazások követelése. Mindez egyértelműen azt jelezte, hogy a magyar kormány és a béke delegáció tisztában volt mind a térségben kialakult katonai-politikai, mind pedig a békekonferencia munkáját meghatározó nagyhatalmi erőviszonyokkal. A magyar kormánynak és a béke delegációnak 1920 tavaszán azzal is szembesülnie kellett, hogy nemcsak a történeti magyar állam integritásának nem akad egyetlen nagyhatalmi támogatója, de sem az etnikai realitásokat jobban tükröző határkijelölésre, sem pedig – mint később kiderült: Sopron és környéke kivételével – a népszavazás alkalmazására nem nyílik esély.

Javaslat a kisebbségi kérdés önkormányzati megoldására

A magyar békeküldöttség kezdettől fogva a békekonferencia által kidolgozott kisebbségvédelmi rendelkezések kibővítését szorgalmazta. Az előzetes jegyzékekben, valamint az 1920. február 20-i dátummal benyújtott XXIII. számú kisebbségi jegyzékben a magyar fél igyekezett a kisebbségi jogokat egyrészt a szomszéd államokhoz került nem magyar népcsoportokra is kiterjeszteni, másrészt az oktatási, vallási jogok területén az önkormányzatiság elvének alkalmazását szorgalmazta.

Ez a magyar álláspont sem volt mentes a belső ellentmondásoktól. Alapvetően a magyar béke delegáció elnöke a realitásokból – azaz az 1919. júniusi Clemenceau-jegyzékben közölt új határokból – kiindulva azt kérte, hogy „abban a végső esetben, ha területi változásokat fognak

ránk kényszeríteni, a nemzetiségi kisebbségek jogainak védelme hatásosabban és részletesebben biztosíttassék, mint azt a nekünk átnyújtott békejavaslat tervbe veszi”.

A kisebbségvédelmi szerződéseket – amelyeknek valamennyi ilyen szerződésben azonos törzsszövege a trianoni békébe is bekerült – a magyar békedelegáció negatívan értékelte. A XXIII. számú jegyzék követelte, hogy a magyar békeszerződésbe kerüljenek be a szomszéd országokhoz került magyar és többi (például a szlovák, rutén, szász) kisebbség jogainak védelmét biztosító rendelkezések is. „A méltányosság, az emberi érzés és a tartós béke elérésének akarata megkívánja, hogy a Magyarországtól elvett területeken lakó faji, nyelvi és vallási kisebbségek a nagyhatalmaknak, a világbéke és a kultúra őreinek leghathatósabb védelmében részesüljenek és hogy a Magyarországgal kötendő békeszerződés szilárd biztosítékokat nyújtson a nemzetiségek érdekeinek megvédésére, mert egyedül ezek a biztosítékok óvhatják meg őket a türelmetlen uralom túlkapásai és erőszakoskodásai ellen, amelyek különben kikerülhetetlenek lennének.”

A kisebbségi jegyzék tételes és szövegszerű javaslatokat tett a magyar békeszerződés kisebbségi jogvédelemmel kapcsolatos kiegészítésére. Nagy súlyt helyezett például az egyházi autonómiák szervezeti, intézményi, vagyoni jogfolytonosságának biztosítására, aminek hiánya azután oly súlyos következményekkel járt a térség valamennyi kisebbségének későbbi fejlődésére. A javaslat a kisebbségi közösségeket automatikusan jogi személyiséggel javasolta felruházni, mert csak így látta biztosíthatónak, hogy a kisebbségek saját költségükön jótékonyági, vallási, társadalmi, oktatási és nevelő intézeteket hozhassanak létre, amelyek nyelvük, kultúrájuk és vallásuk szabad gyakorlását lehetővé tették volna. A széles körű kisebbségi önkormányzatra vonatkozó javaslat az anyanyelven folyó közigazgatásra és bírászkodásra is kiterjedt volna, s emellett biztosítani kívánta a kisebbségek arányos részvételét a törvényhozásban, a helyhatóságokban, a kormányban és az országos közhivatalokban. Mindezeket a jogokat az asszimilációt szolgáló bárminemű intézkedéseknek, a kisebbségi tulajdon elkobzásának, s mindenfajta diszkriminációnak a tilalmával javasolta kiegészíteni a szóban forgó magyar békejegyzék.

A kisebbségvédelmi szerződésekben lefektetett jogi garanciák elégtelenségét már a magyar delegáció Erdélyről szóló, január 14-én benyújtott előzetes VIII. számú jegyzéke is bírálta. A Bethlen által összeállított jegyzék szerint a román kisebbségvédelmi szerződés nem volt képes az Erdély sajátos történeti fejlődése során kialakult értékek fennmaradását garantálni. Még pedig azért nem, mert – a többi hasonló szerződéssel együtt – csak a kisebbségek speciális nyelvi, faji, vallási érdekeit védte. Másrészt a szankciók hiánya, a gazdasági érdekek védelmének elmaradása, Románia ellenérdekeltsége és nyílt ellenkezése eleve megkérdőjelezte a kisebbségvédelmi szerződések értékét: „Meggyőződésünk, hogy nem a kisebbség joga, hanem az államhatalom nemzeti szempontból való semlegesítése az egyedüli megoldás, amely az erdélyi kérdés nyugvópontonra hozni képes lenne.”

Ennek államjogi megoldásaként az erdélyi jegyzék Erdély önállósítását, az erdélyi államhatalom nemzeti semlegesítését jelölte meg, egyforma közjogi státusszal rendelkező, egyenjogú nemzetek részvételével. Erdélyt négyféle területre javasolta a jegyzék felosztani: „túlnyomóan magyar”, „túlnyomóan oláh”, „túlnyomóan szász, illetve sváb”, valamint „vegyes nyelvű” területre.

Ezek széles körű önkormányzattal rendelkeztek volna, a központi hatalom pedig a három nemzet egyenlő képviselőjén és háromnyelvű adminisztráción nyugodott volna. Alapelvként az erdélyi jegyzék a magyarok és az erdélyiek önrendelkezési jogára hivatkozott. Megállapította, hogy Erdély esetében nem lehet a tartós rendezés alapja az ott élő egyik nemzet önrendelkezése a másik hasonló jogának kizárása mellett: „Ha két nép joga egy időben és egy területen meg nem valósítható, illetőleg egymást kizárja, akkor vagy a kölcsönös megegyezés válik

szükségessé, vagy más elveket kell még segítségül hívni, olyanokat, amelyeket a kérdés eldöntésekor figyelembe kell venni.”

Összegezve elmondhatjuk, hogy a magyar béke delegáció által benyújtott előzetes jegyzékek és válaszjegyzékek – az önkéntes jogfeladást elkerülendő – az integritás elvéből indultak ki. A fő követelményként megjelölt népszavazások eredményeinek feltétel nélküli elfogadásán keresztül Apponyiék eljutottak „a népek önrendelkező joga elvitathatatlan elvének” elismeréséig. Ezzel együtt sem tudhatták érdemben befolyásolni a magyar békeszerződés súlyos területi, jóvátételi, katonai és gazdasági rendelkezéseit. Mindazonáltal jól dokumentálták, hogy a – győztesek által egyébként eleve kizárt – megegyezéssel békekötésben milyen kedvező lehetőségek rejlettek volna, s hogy ezek elmulasztása milyen súlyos következményekkel fenyegetett. A magyar békeszerződéshez csatolt, 1920. május 6-i keltezésű Millerand-féle kísérőlevél szerint a népszavazásokra azért nem volt szükség, mert azok nem vezettek volna „számottevően más eredményre, mint amilyenre Közép-Európa néprajzi viszonyainak és nemzeti aspirációinak vizsgálata vezette a Hatalmakat”. Apponyi Albert Millerand francia miniszterelnökhöz, a Legfőbb Tanács elnökéhez írott május 16-i lemondó levelében teljes joggal állapíthatta meg, hogy a népszavazás elvének elutasításával a szövetséges hatalmak az általuk szentnek tekintett nemzeti önrendelkezés elvével kerültek ellentétbe: az új államokhoz került népeknek nem állt módjukban saját önrendelkezési jogukat gyakorolni.